

Azərbaycanda hüquq və azadlıqların məhkəmə təminatı

Məhkəmə sisteminin müasirləşməsi, ədalət muhakiməsinin səmərəliliyinin artırılması, məhkəmə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və işinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi və tərdrisi, korrupsiya, süründürməçilik və digər neqativ halların aradan qaldırılması, ümumiyyətlə, fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması üzrə beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla, müvafiq qanunlara mütləq dəyişikliklər edilərək, Məhkəmə-Hüquq Şurasının fəaliyyət mexanizmləri təkmilləşdirilmiş, hakimlərin müstəqilliyinin əlavə təminatı müəyyən olunmuş və məhkəmə hakimiyyətinin özünüdarə funksiyaları daha da genişləndirilmişdir.

Məhkəmələrə müraciət imkanlarının asanlaşdırılması məqsədilə ölkədə 20-dək yeni, o cümlədən, regional apellyasiya və ixtisaslaşmış məhkəmələr yaradılmış, məhkəmə hakimiyyətinin yüksək statusuna uyğun olan yeni məhkəmə binaları tikilib istifadəyə verilib, ilk dəfə olaraq, inzibati ədliyyə institutu, habelə, respublikanın yeddi regionunda inzibati məhkəmələr təsis olunmuş, hakim ştatlarının sayı 2 dəfə, məhkəmə aparatı işçilərinin sayı isə 75% artırılmış, beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq, hər bir hakim üçün köməkçi ştatı müəyyən edilmişdir.

Ötən dövrdə korrupsiyanın və digər neqativ halların aradan qaldırılması üzrə Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən həyata keçirilmiş tədbirlər çərçivəsində 200-dək hakim bərədə intizam icraatı başlanılmış, kobud qanun pozuntularına və fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi nəticələrinə görə, 70-dən çox hakim məhkəmə sistemindən kənarlaşdırılmış, insan haqlarının kobud tərzdə pozulmasına, habelə, vətəndaşların hüquqlarının həyata keçirilməsinə süni maneələr törətməklə, korrupsiyaya şərait yaradan hallara yol verdiklərinə görə, bəzi hakimlərə intizam cəzası, o cümlədən, tötmət verilmişdir.

Hakimlərin və məhkəmə işçilərinin tərdrisinin məhkəmə səhvlərinin aradan qaldırılmasında mühüm əhəmiyyəti nəzərə alınaraq, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar, tanınmış ekspertlər və təcrübəli hakimlərin iştirakı ilə hakim və məhkəmə aparatı işçilərini əhatə edən silsilə tərdris tədbirləri təşkil olunmuş, insan haqları, korrupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması, etik davranış qaydaları ilə bağlı mövzular tərdris olunmuşdur.

Hüquq və azadlıqların məhkəmə təminatı hüququ ilə bağlı 1982 müraciət daxil olmuşdur. Bu hüququn pozulması ilə bağlı şikayətlər, əsas etibarilə, məhkəmə işə baxılma vaxtı və yeri haqqında məhkəmə prosesinin iştirakçılarının müvafiq xəbərdarlığının (bildirilişin) göndərilməməsi və ya gec göndərilməsi, bəzi hakimlər tərəfindən tərəflərin bərəbərliliyinə və çekişmə prinsipinə əməl edilməməsi, məhkəmə iclası zamanı, bəzən tərəflərin vəsədətərinə və sübut kimi təqdim etdikləri sənədlərə diqqət verilməməsi, məhkəmə qərarlarının surətinin tərəflərə verilməməsi və ya vaxtında göndərilməməsi, məhkəmə qərarlarında texniki səhvlərə yol verilməsi, apellyasiya və kassasiya şikayətlərinin aidiyyəti üzrə göndərilməsi üzrə

tərəflərin məlumatlandırılmaması, süründürməçilik halları, qərarların icraya vaxtında yönəldilməməsi və hakimlərin məhkəmə qərarlarının icrasına nəzarət etməməsi ilə bağlı olmuşdur.

Müvəkkilin ünvanına ayrı-ayrı məhkəmələrin hakimləri ilə bağlı daxil olmuş şikayətlərlə əlaqədar müxtəlif vaxtlarda Azərbaycan Respublikasının Məhkəmə-Hüquq Şurasına müvafiq məlumatlar göndərilmiş, həmçinin, şikayətlərdə əks etdirilmiş halların araşdırılması ilə bağlı müraciətlər olunmuş və lazımi tədbirlər görülmüşdür.

Məhkəmələr tərəfindən müraciətlərin qanunla müəyyən edilmiş müddətlərdə cavablandırılması, habelə, prosessual qanunvericiliklə məhkəmələrin üzərinə düşən vəzifələrin vaxtında və kəsirsiz yerinə yetirilməsi şikayətlərin azalmasına imkan yaradır.

Məhkəmə qərarlarının verilməsi ilə bağlı şikayətlər əsasında müvafiq məhkəmə orqanlarına göndərilmiş sorğulara verilmiş cavablarda qərarların ərizəçiyə vaxtında göndərildiyi, müraciətdən sonra isə, hətta təkrarən göndərildiyi bildirilsə də, araşdırma zaman, bir sıra hallarda, bunun həqiqəti əks etdirmədiyi məlum olur.

Müraciətlərin təhlili göstərir ki, bəzi hallarda məhkəmənin qərarı işdə iştirak edən şəxslərə vaxtında göndərilir ki, bu da, onların məhkəməyə təkrar müraciət etmək hüququnun pozulmasına, həmin qərardan yuxarı instansiyaya məhkəməsinə müraciət etmək hüququnun pozulması ilə nəticələnmiş, məhkəmə tərəfindən vətəndaşa işin gedişi ilə bağlı vaxtında məlumat verilməməsi isə, süründürməçiliyə və haqlı narazılığa səbəb olmuşdur. Məhkəmələrdə süründürməçilik hallarına yol verilməsi ilə bağlı daxil olmuş müraciətlər üzrə də tədbirlər görülmüşdür.

Bəzən məhkəmələr tərəfindən əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin islah işlərinə cəlb edilməsi, nəticə etibarilə, müvafiq qərarlar üzrə icra işlərinin icra edilməsinə imkan vermir. Belə ki, əcnəbilərin respublikamızda işlə təmin edilməsi xüsusi qanuni prosedurları həyata keçirilir və işəgötürən hər bir belə əcnəbiyə görə, müəyyən edilmiş qaydada rüsum ödəməlidir.

Aztəminatlı vətəndaşların imkanları nəzərə alınmaqla, Bakıda və respublikanın şəhər və rayon mərkəzlərində dövlət büdcəsindən maliyyələşən və ödənişsiz xidmət göstərən hüquq məsləhətxanalarının yaradılması da zəruridir. Bu da, hüquq pozuntularının, məmur

özbaşınalığının qarşısının alınmasına imkan yaradardı.

Vəzifəli şəxslər və məmurlar, habelə, vətəndaşlar tərəfindən qanunun tələblərinə əməl edilməsi korrupsiyaya qarşı mübarizədə ən təsirli vasitədir.

Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"nın icrasının ikinci ilinin yekunlarına həsr olunan konfransındakı yekun nitqində dedi ki, "Korrupsiyaya və rüşvətxorluğa qarşı mübarizə gedir və bu, öz bərəsini verir. Korrupsiya böyük bələdir, bütün ölkələr üçün, o cümlədən, Azərbaycan üçün. Biz həm cəza tədbirlərini tətbiq edirik, inzibati addımlar atılır, həm də institusional tədbirlər görülür."

Azad sahibkarlıq hüququnun səmərəli təmin olunması korrupsiyaya qarşı mübarizədə ciddi amildir. Müvəkkil sahibkarlığın inkişafına süni maneələrin qarşısının alınması, onların fəaliyyətinə lüzumsuz müdaxilələrə son qoyulması məqsədilə, mövcud sahədə həyata keçirilən tədbirlərin davamlı xarakter almasının önəmli olduğunu bildirmişdir. Bu baxımdan, sahibkarlığın inkişafının stimullaşdırılması, əlverişli biznes mühitinin təmin edilməsi, xüsusi razılıq verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi və şəffaflığın təmin edilməsi, lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərinin sayının 59-dan 37-yə endirilməklə, onun verilməsinin "ASAN Xidmət" mərkəzlərinə həvalə edilməsi, dövlət rüsumunun məbləğinin Bakıda 2 dəfə, regionlarda isə 4 dəfə azaldılması, sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün tələb olunan sənədlərin verilməsinin təmin edən "Elektron lisenziya" portalının yaradılması üzrə ölkə Prezidentinin göstərişləri, habelə, "Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi xüsusi əhəmiyyət daşımaqdadır.

Ölkə Prezidentinin müvafiq formaları ilə respublikada maliyyə sisteminin sabitliyinin və dayanıqlılığının, habelə, nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, şəffaflığın və çevikliyinin təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası publik hüquqi şəxsin, həmçinin, sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki və hüquqi şəxslərin müraciətlərinə baxılması sahəsində çoxpilləli təmin edilməsi, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının qərarlarından, hərəkət və ya hərəkətsizliyindən yuxarı orqana şikayətlərin verilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında, habelə, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarında apellyasiya şuralarının yaradılması olduqca əhəmiyyətli addımdır.

İqtisadi həyatın müxtəlif sahələrində fəaliyyətin "bir pəncərə" prinsipi üzrə təşkil edilən tədbirlərinin həyata keçirilməsi, habelə, vətən-

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

daşların, o cümlədən, sahibkarların məlumatlandırılması və maarifləndirilməsi istiqamətində davam etdirilən tədbirlər də, korrupsiyaya qarşı mübarizədə ciddi əhəmiyyət kəsb etməkdədir.

Şikayətlərdə vəzifəli şəxslərin qanunsuz hərəkətləri və müxtəlif pozuntulara yol vermələri ilə bağlı məlumatlarla yanaşı, qanunçuluğu, hüquq qaydalarını, vətəndaşların hüquq və qanuni maraqlarının təmin etməyə məsul olan bəzi dövlət orqanlarının və təşkilatların fəaliyyətindən narazılıq halları da öz əksini tapmışdır.

Müvəkkil şikayətlərdə məmurlar tərəfindən korrupsiyaya yol verilməsi ilə bağlı öz əksini tapmış məlumatların yoxlanılması və təsdiq edilmiş qaydada, günahkar şəxslərin qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq cəzalandırılması məqsədilə prokurorluq orqanlarına, habelə, müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yerli bölmələri ilə bağlı olduqda, bilavasitə həmin qurumlara müraciətlər etmiş, bu məsələləri diqqətdə saxlamış və müvafiq tədbirlər görülmüşdür.

Cəzasızlıq məmur özbaşınalığına, bununla yanaşı, yeni pozuntulara və vətəndaşların ciddi narazılığına səbəb olur. Sosial-iqtisadi həyatın hər bir sahəsində şəffaflığın təmin edilməsinin korrupsiyaya qarşı mübarizədə ciddi amil hesab edən Müvəkkil ötən dövrdə bir sıra sahələrdə struktur islahatlarının aparılmasını, nəticə etibarilə, mənzil-istismar sahələrinin ləğv edil-

məsini və səlahiyyətlərinin bələdiyyələrə verilməsini, tibbi-sosial ekspert komissiyalarının işinin yenidən qurulmasını, ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin və təmin edilməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsini təklif etmiş, müvafiq sahələrdə işin yenidən qurulması üzrə tədbirlərin sürətləndirilməsini zəruri hesab edir.

Korrupsiyaya şərait yaradan əsaslı problemlərdən biri də vətəndaşların müraciət etdiyi dövlət orqanları, idarə, müəssisə və təşkilatlar tərəfindən müvafiq şikayətlərin və ya ərizələrin, habelə, onlara əlavə edilmiş sənədlərin qəbul edilməsi, qeydiyyata alınması və sənədlərin verilməsi prosesindəki bürokratik əngəllərdir ki, bu da, idarəetmənin daha da təkmilləşdirilməsini tələb edir.

Sosialyönümlü bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsinə, azad sahibkarlığın inkişafına real təminatlar verilməsi, münbit biznes mühitinin yaradılması məqsədilə orta və kiçik sahibkarlıq subyektlərinə gömrük və vergi güzəştlərinin tətbiqi, şəffaflığın artırılması, inhisarçılığa, haqsız rəqabətdə və korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, sərbəst rəqabətin təmin edilməsi, bu tələbləri pozanlara qarşı mübarizə istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsini dəir tapşırıqlar hər bir dövlət qurumu və vəzifəli şəxs tərəfindən proqram sənədi kimi icra edilməlidir.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru